

Sigurd Ribbung og Håkon Håkonsson på Romerike

I Håkon Håkonssons saga er bygda Skaun nevnt to ganger, begge i forbindelse med kongens kamp mot ribbungene. Det var islendingen Sturla Thordarson (29.07.1214 - 30.07.1284) som 1264 - 1265 skrev sagaen om Håkon Håkonsson på oppdrag fra sønnen Magnus Håkonsson med tilnavnet Lagabøter. Teksten er oversatt av Finn Hødnebo. Fotnotene er oversetterens. Her følger et utdrag:

104. Sigurd Ribbung fór over fjellet nordfra og kom ned i Østerdalen. Der ble han møtt av mange av mennene sine, slik de hadde lagt opp råd om i forvegen. Han reiste flokk og satte opp merke og fór deretter øst i Värmland. Da dreiv det mye folk til ham. Disse sveithøvdingene sluttet seg til i Värmland: Tord Østmann, Eirik Late, Odd, sønnen hans, Hallvard Svadde¹ Torbjørn Rig² og Torgeir Rig. Det var i alt tolv sveithøvdinge, og alle hadde mange menn. Da kom også de til ham: Harald fra Skotun³, Alv Styrsson og Gardar, bror hans, og Åmunde fra Folvell med mye folk. Verm-lendingene tok imot alle dem som kom der og la sjøl til en stor styrke og gav den hjelp som de best kunne.

Deretter la de i veg inn i Norge og kom fram på Romerike. De kom uventet på Olav Mok, kongens frende, i den bygda

Artikler nr. 5 – 2000 – 6. årgang

som heter Skaun⁴. Han var i bryllup på garden Løren⁵. De omringet huset og stengte ham inne der. Olav hadde en stor og god sveit med kongens hirdmenn og gjester og mange andre gode menn.

Ribbungene tilbød grid for Olav, men ikke for noen andre. Men han svarte at han ikke tok imot grid på den måten, om ikke alle fikk grid. Da gikk de med på det. Etterpå da Olav kom ut, tok de ham og holdt ham, og så drepte de hver eneste en ettersom de kom ut. Det falt seksti mann der, av dem tjue hirdmenn. Så kvad Sturla:

*Krigeren morsk som ville
høvdinge styrte fra setet,
bort fra kongens værfar
i Trondheimen greide å rømme.*

*Atter lot Erlings frende
Opplanda herje med sverdet.
Ribbungers ran og hardferd
gav folket store plager.*

Ribbungene bad om at Olav skulle sverge dem ed på at han aldri skulle gå imot dem, ellers ville de drepe ham. Han sverget eden, men sa likevel at den var ikke godt sverget. Straks Olav hadde kommet seg bort, samlet han menn rundt seg. Han fikk seg på ny en stor og god sveit og drog mot ribbungene og drepte noen av dem. Men ettersom ribbungene

¹ Svadde, stor, tung kar

² Torbjørn Rig e. kanskje Rixx

³ Skotun, muligens garden Skodin, nå Skøyen i Nes på Romerike, kanskje feilskrift for Lautyn, en av de to Lauten-gardene i Ullensaker. Jfr. Harald fra Lauten, kap. 14

⁴ Skaun, gammelt bygdenavn på Sørums på Romerike

⁵ Løren, gard i Sørums

hadde frender i hvert hus på Romerike, da fikk de hurtig rede på hvor han var, og så kom de over Olav uventet. Han kom seg ut og falt i nærheten av husene. De drepte nesten alle de følges-mennene hans som han nylig hadde fått.

105. Disse mennene hadde sysle på Hedmark på kong Håkons vegne: Ivar fra Skedjuhov⁶ og Fridrek Slafse. Hedmarkingene viste stort mannemot, de skar opp hærpil og nevnte opp menn fra hver tredjedel⁷ av Hedmark og hadde vakter ute både natt og dag. De gjorde lovnad om dette over hele Hedmark-sysla, at den mann skulle holdes for landssviker mot kongen som ikke straks var kampklar når det krevdes. De hadde hundre mann fra hver tredjedel for å passe på bygdene. Ribbungene greide aldri å komme til der. Tvert imot fór hedmarkingene fra bygdene sine og mot ribbungene i Värmland og ut på Romerike og gjorde det nokså hett for dem mange ganger.

106. Kong Håkon og Skule jarl hadde avtalt seg imellom at samme vinter skulle kongen gjøre bryllup i Bergen, og da skulle de møtes. Kongen gjorde da i stand slik som de var blitt enige om, først til julegilde og så til bryllupsgildet. Om høsten drog kongen østover i Viken og kom ut i hardt vær da han seilte fra Rott⁸ forbi Jæren. I kveldinga kom kongen til Seløyene. Da hadde de fått stormvær, men kongen kom fra det med uskadd skip. Han hadde Sætta-spillir⁹. Så snart kongen var kommet i havn, rodde han ut mot skipene i skipsbåten. Håkon Kåvis var den første som kom etter, og kongen viste ham inn til havna. Han hadde tapt de fleste av skjoldene som var omkring framstavnen, og skipet var nokså lekk etter seilinga. Kongen ventet i sundet inntil alle skipene var kommet.

⁶ Muligens garden Skjeau i Andebu, Vestfold

⁷ Tredjedel; både Hedmark og Romerike var fra gammelt inndelt i tredjunger

⁸ Rott, øy utenfor Jæren, sørvest for Tananger

⁹ Sætta-spillir, forliksbryteren; jfr. Baglersagaen kap.

Om morgenen seilte han forbi Neset¹⁰, og da han kom til Homborsund, lå det noen byrdinger der i forvegen. Mennene fortalte kongen at ribbungene var kommet østfra Värmland med mye folk og drept Olav Mok. Dette syntes kongen var stor skade, for Olav var en modig kar, og dess-uten kongens frende ved det at hans farmor var datter av kong Harald Gille. Farfar hans het Ole Varg, han hadde vært lendmann på Romerike.

Kongn drog til Tønsberg, og der traff han Arnbjørn Jonsson og Simon Kyr og andre lendmenn og sysselmenn fra Viken. Kongen fortalte dem hva han hadde i sinne, at straks han hadde utført ærendene sine, da ville han dra nordover til Bergen og holde bryllup slik som han og jarlen hadde avtalt. Men de sa at når det var så stor ufred i Viken, ville de ikke på noen måte at han skulle fare derfra, de sa at de ville dra derfra med en gang, dersom han reiste.

Da kom de overens om at kongen skulle sende Dagfinn Bonde og Håkon Kåvis nordover for å melde fra om hva som hindret kongen på reisa. For annen gang sendte kongen brev til sveakongen og minte ham på den skaden han var blitt påført av värmlendingene, og han bad ham om ikke å la sine uvenner få noen støtte i hans rike. Han nevnte at det hadde vært avtalt mellom de tidligere kongene at hver av dem skulle jage ut av sitt rike den annens uvenner.

107. Kong Håkon seilte øst til Konghelle. Men alle ribbungene som da var i Viken, stakk unna og opp i Marker, så det var stilt i Viken mens kongen var der. Da kom Askjell lagmann til ham, han som fikk fru Kristin, mor til junker Knut. Kongen bad Knut, frenden sin, til seg, og sa at det skulle bli gjort stor ære på ham, hvis han ville være med ham. Lagmannen tok godt imot det, men satte likevel slike vilkår, at kongen knapt kunne gå med på det. De talte mye sammen om den ufreden som värmlendinger og markemenn sammen

¹⁰ Neset, d.e. Lindesnes

med ribbungene hadde iverksatt i Norge. Kongens lendmenn var også der og klaget sterkt over den skade de var blitt påført av værmlendinger og gøter, de sa at nordmennene slett ikke ville tåle slik skade lenger.

Lagmannen bad ham om å skrive et tredje brev til sveakongen, og sa at han ville være til stede når brevet ble lest, og så legge til det som var nødvendig. Kong Håkon skreiv da et brev med krav om at kong Erik skulle ha drevet uvennene hans ut av riket før åttendedag jul. Hvis ikke, sa han, skulle han sjøl uten å nøle hevne den skade han hadde hatt. Lagmannen lovte at han skulle bringe tilbake sanne tidender før åttendedag jul. Han ble to dager hos kongen og hadde et godt opphold. Så skiltes de, og kongen fór nord til Tønsberg og kom dit sju netter før jul. Han stevnet til seg sysselmennene fra Romerike og Hadeland og andre av dem som var på Opplanda, og det kom mye folk der.

108. Kong Håkon viste stort gjestevensskap i jula og hadde daglige samtaler med rådgiverne sine Øystein lagmann og Simon fra Virrik¹¹ Stadig kom det menn til kongen og klaget over ran og tjuveri som ribbunger, værmlendinger og markemenn fikk i stand. I jula kom det brev østfra svea-kongen, og kongen skjønte det av brevet hans at han ikke ville gjøre stort for å rå bot på de ting som kongen hadde påtalt.

Etter dette kunngjorde kongen, at straks etter jul ville han ri østover mot værmlendingene og ribbungene for å hevne den skade som var gjort mot ham. Han sendte melding til Arnbjørn Jonsson at han skulle komme ham i møte i Eidskog. Og Simon Kyr, Bård Brimstein og Hallvard Bratte skulle møte ham i Marker sammen med alle vikværingene. Han stevnet til seg alle sysselmennene som var på Opplanda. Hver dag holdt han møter med mennene sine og bad dem gjøre seg i stand og ha våpnene klare. Kongen sendte menn med bud over hele Folden om at de skulle ha

hester klare for ham. Vestfoldingene gjorde det så dugelig at de sendte 240 hester som de gav ham, alt sammen av bare velvilje. 109. Kong Håkon la ut fra Tønsberg tre netter etter jul.¹² Disse mennene var ledere: Nikolas Pålsson, Gunnbjørn bonde¹³, Harald Stangarfylgja. Men kongen lot være etter på Berget Olav Ingasson, Øystein Roesson, Onund Brynjolvsson og 240 djerve karer, men som var noe tungføre. Kong Håkon tok sjøvegen fra byen på ei skute. Dette var den åttende vinter han var konge.¹⁴

Han var tre dager undervegs til Husvik.¹⁵ Der kom det skysshester til ham, og han rei opp der med hele hæren sin og så inn i fjorden Skjold.¹⁶ Idet han kom inn under Eikebergskogen,¹⁷ kom de imot ham alle de som hadde dratt landevegen og mange byfolk fra Oslo. Da holdt kongen ting med hæren og satte fred og lyste det, at han ikke ville oppholde seg i Oslo lenger enn to netter, han bad mennene bu seg på det.

Biskop Nikolas var i byen. Han hadde fått høre at kongen eslet seg østover til Värmland etter jul. Det var kommet en prest østfra Värmland, han het Jon. Biskopen kalte ham til seg og fortalte ham at kong Håkon tenkte på å fare østover med hele Norges hær og brenne både koner og barn, og prestene ville han legge på stiger og hudflette. Presten fór bort det forteste han kunne og fortalte det hvor han kom. Han drog to dager fra Norge til Värmland, og denne tienden løp foran kongen.

Kong Håkon sendte Harald Stangjarfylgja i forvegen til biskopen med bønn fra kongen om å få bli i hans gård og ha kosten der i de to dagene som han skulle være i byen. Biskopene sa at en kunne ikke ha ulver og kalver sammen på en plass. Men biskopen rei likevel ut mot kongen og

¹² 9. januar 1225

¹³ Gunnbjørn bonde, d.s.s. ellers blir kalt Gunnbjørn Jonsbror

¹⁴ År 1224 - 1225

¹⁵ Husvik, ved Drøbak

¹⁶ Skjold, nå Bonnefjorden sør for Oslo

¹⁷ Eikebergskogen, skogen på Ekeberg i Oslo

¹¹ Virrik, gard i Sandar, Vestfold

bød ham alt som sømmelig var fra sin side. Kongen tok inn i gården til Harald, sysselmannen sin, men biskopen sendte ham mat fra sin gård hver dag.

Dagfinn gjorde seg hurtig i stand og fór fra Bergen julaften og til Husvik og drog med kongen inn til Oslo, og bød seg til å følge ham i Värmland. Men kongen ville ikke det, han takket ham så meget for velviljen, som han hadde vist ham, nå som så ofte ellers, og alt det strev han hadde hatt. Kongen snakket med ham om mange ting, så også om hva han hadde tenkt å gjøre for Sigurd, sønnen sin, dersom han sjøl ikke hadde lykke til å vende tilbake til Norge. Han hadde ingen annen sønn da. Han og Cecilia kongsdatter var barn til kongen og den unge Kanga.

Dagfinn Bonde vendte da tilbake, og da han kom vestover forbi Nesjar, kom isen drivende så han måtte ta seg inn til fastlandet. Men der satt det ribbungene med store sveiter i de fleste bygdene. Det lå ganske mange sudmenn¹⁸ med kogger¹⁹ i Sandefjorden, og da de fikk høre om Dagfinn, lot de ham fare inn til seg, de tok vel imot ham og la skipet hans innimellom koggene.

Isak i Bø²⁰ hadde sysle i Sogn. Han hadde vært med kongen i jula og hadde fått løyve til å dra nordover. Han kom inn i den samme drivisen. Og på grunn av ribbungene hadde han ingen annen utveg enn å vende seg til sudmennene, og de tok imot ham som best de kunne. Der satte han opp skipet sitt og fór inn til Tønsberg. Men Dagfinn ventet til det minket med isen, og siden fór han nordover til Bergen.

110. Kong Håkon drog ut fra Oslo på mandagen.²¹ Han fór opp på Romerike og overnattet hos Gunnar på Berg,²² hæren var fordelt rundt om i bygda. Den andre natta

var kongen oppe ved Elva²³ hos en mann som het Kolbein på Fyri.²⁴ Ved midnattstid kom det menn fra den ridende vakta og meldte at det var fare for ufred. Kongen kledde seg raskt, og mennene hans sprang ut. Det var måneskinn og klart så en kunne se vidt omkring. Kongen ville ikke la blåse i luren, for det så ikke ut å være noen ufred. Men han sendte likevel ut folk til hest i alle retninger. Da kom det ridende noen menn fra Hadeland, det var dem som hestevakta kom med ufred.

Om morgenen rei kongen med hæren østover langs Elva til garden Nes,²⁵ en stor gard med kirke. Der kom sysselmennene fra Hedmark til ham, Fridrek Slafse og Ivar på Skedjuhov, med 300 mann, godt utrustet. Dagen etter fór de med kongen østover ved Elva, kongen tok inn på den garden som heter Strøm,²⁶ og hæren lå rundt om. Da ble det sagt kongen at värmlendingene hadde en stor hær-samling, og at de hadde sanne meldinger om ferden hans. Kongen kalte til seg alle sveithøvdingene, og så ble det ordnet med vaktholdet og sendt ut speidere. Klemet på Holm tok den første vakta med åtti mann, alle til hest. Han holdt seg ei halv mil fra kongen. En annen vaktflokk var nærmere, i den var det tretti mann. Enda nærmere gikk det sju mann, de kunne se til gards.

Om morgenen etter drog kongen østover til ei bygd som heter Vinger, og dit er det knapt to mil. Der ble han om natta, for han ventet at det kunne komme noen menn til ham for å tilby bøter på värmlendingenes vegne. Samme kvelden løp ribbungene på noen av kongens sveiter og drepte noen menn for kongen.

111. Kong Håkon kalte til seg alle sveithøvdingene sine og fastsatte på hvilken måte hæren skulle ri inn i Värmland, for det var kommet tidender om at de ville få både landets hær og ribbungene imot seg. Det var dem som advarte mot at han skulle

¹⁸ Sudmenn, d.e. tyskere

¹⁹ Kogger, store handelsskip med høye, breie, overdekte lasterom

²⁰ Bø, trolig garden Bø i Hyllestad, ytterst i Sognefjorden

²¹ 20. januar 1225

²² Berg, gard i Skedsmo på Romerike

²³ Elva, d.e. Glåma

²⁴ Fyri, gard i Nes på Romerike

²⁵ Nes, garden ved Nes hovedkirke på Romerike

²⁶ Strøm, Sør-Odal prestegard

ri inn i en annen konges rike, og de sa at det stod en stor hær i Värmland. Og om svea-kongen sjøl skulle stå imot, da, sa de, er vi utsatt for en enda større fare.

Da talte kong Håkon til hæren: "Ingen uvettig kåthet driver oss til denne ferden. Og om ribbunger og värmlendinger står oss imot, frykter jeg ikke deres motstand, for vi krever bot for vårt gods og våre frender. Hvis nå sveakongen kommer imot oss, da må det enten bli slik at vi blir fort forlikte, eller mellomværendet vårt får ende slik Gud vil det. Men visselig skal vi hevne den skade som har vært påført oss fra Sveavelde uten vår skyld."

Hærferden ble ordnet slik at kongsmerket skulle gå foran, og under det åtti mann, skutelsveiner og hirdmenn, alle godt væpnet og til hest, og en løpende svein skulle følge hver hest. Aller først fór speidere, hver av dem hadde to hester. Dernest fulgte 240 mann, og deretter sledemenn fra Opplanda, det var 720 mann. Etter dem rei Nikolas Pålsson og Harald Stangarfylja, de hadde 360 mann til hest. Dernest fór alle sledemennene fra sjøkanten, mer enn 960 mann. Sist rei Lodin Gunnesson og Erling Ljodhorn, Harald Vesetesson, Gunnolv Kvite og Guttorm Erlendsson, de hadde 600 mann. Da ble det ordnet slik at rytterne fór først og så sledemennene. Om det skulle komme til strid, skulle rytterne verge seg mens sledemennene tok til våpen. Begge flokker med slede-menn skulle hjelpe hverandre hvis en av dem ble angrepet, enten det var den som var først eller de som kom etter.

Kong Håkon hadde med seg til Värmland 25 hundre utvalgte menn og vel 600 væpnede menn. Der var også en stor mengde hestefolk, for en stor del av hær-mennene hadde to eller tre hester, og med hver hest fulgte en hestekar. Hæren syntes så mye større enn den egentlig var på grunn av alle sledene. Om vegen over isen på enkelte vann kunne være opptil to mil, da var det slik at de første hærstyrkene hadde passert over isen før de siste var kommet ut på den.

Sturla Thordarson

Fortellingen om Håkon Håkonssons kamp mot ribbungene, som førte ham helt inn i Sverige, fortsetter og avsluttes i neste nummer av Artikler. Red.

Rusletur til Julton

Med smått og stort, og inkludert en hund, var vi 18 interesserte deltakere som møtte fra ved Bøhlertajet klokka 18.30 onsdag 16. august til årets siste rusletur med Leif Mathisen. Noen av deltakerne innrømmet nok at de hadde måttet ringe for å forsikre seg om hvor Bøhlertajet var. I Bokmålsordboka heter det "åpen plass, for eksempel i skogen, ved et le eller utenfor et sommerfjøs, (inngjerdet) beitemark".

Det vokser mye bringebær langs denne stien, noe som tyder på at det har bodd folk her før. Et stykke opp i lia kommer vi til kunstige dammen som tidligere ble brukt som vannforsyning til Åsgård og Grindbakken-grenda.

Enda noen meter lenger framme står det Jenshus på et skilt. Her lå det før en husmannsplass. Leif forteller at en av dem som bodde her hadde tjeneste på Vilberg. Det ble dryge dagsmarsjer. Nå er det vanskelig nok å bestemme hvor tuftene lå.

Et nytt skilt peker opp i åsen, hvor vi kan følge en smal sti. Her ligger Signestua, som en av døtrene på Torbjørnsrud fikk mot at hun lot være å gifte seg, og i stedet ta vare på sine gamle foreldre. Hva hadde unge jenter i dag sagt til slikt?

Framme ved Julton møtes vi av Ragnar Julton, som viser oss tuftene til stua etter Ola Bayer. Vi finner ikke timian, men flere bekrefter å ha funnet det tidligere. Sagnet om klosteret på Julton blir vi ikke klokere på.

Hjemover tar vi den nye bygdevegen tilbake til Bøhlertajet. Også her pekes det ut nedlagte plasser.

Svein Sandnes

Mo, en gard med lange skysstradisjoner

Skriftlige kilder om skyssgarder langs den gamle «allmannavegen» til Trondheim har vi langt tilbake i tida. I lensregnskapet fra 1647 får vi vite at Even Mo på Frogner får slippe med halv skatt fordi han må ordne skyssplikten hos bøndene på Frogner. Det var på Mo bøndene skulle møte fram for å skyss «folk i Kongens tjeneste» fra Mo og til neste skysstasjon. Even hadde også plikt til å holde ekstra hest på garden og dette var jo en ekstra utgift for bonden.

Mo gard lå sentralt til på Frogner og den gamle «allmannavegen» gikk like innom tunet på garden. Det var på hele 1600-tallet to brukere på Mo, men det var Even som sto omtalt som skyss-skaffer. Even var bruker på Mo fra 1599 til 1655, men vi veit ikkom han var skyss-skaffer i hele denne perioden.

Mange kan føre slekta si tilbake til Even H (Halvorsen?) Mo. I manntallet fra 1664 omtales bonden Kristoffer Evensen 27 år som skyss-skaffer. På garden bor også en Halvor Evensen 40 år og blind. Men i 1671 var skyss-stasjonen flyttet til Hval. Hval er også omtalt som postgard. Hval lå også sentralt på Frogner. Her var det gamle vegskillet mellom «allmannavegen» og vegen til Sørumsund.

Vi veit ikke hvorfor skyss-stasjonen flyttet, men bonden som stod for post-ombæring og skyssvirksomheten het Amund Kristoffersen. Amund var ofte lagrettemann og flere ting ble lagt til Hval gard. Bonden på Hval fikk en høg status i bygdesamfunnet. Som bøndene på Mo, var også Amund leilending på garden sin. I 1684 kjøper Amund sin egen gard til en skyld på 1,5 skpd. av eieren, assessor Simensen. Men bonden må straks sette eiendommen i pant til selgeren.

Amunds svigersønn Halvor Kristoffersen Mo overtar Hval i 1695. Han kjøper bare 0,5 skpd. i garden og blir eier av denne 1/3-del av garden, og slipper da å pantsette dette. Halvor overtar også jobbene som postbonde og skyss-skaffer. Med disse jobbene følger det nå visse

goder. Halvor er den eneste bonden på Frogner som har lov til å selge brennevin til de reisende. I 1706 har vi fått høre at presten i Sørumsund klager på ulovlig brennevinssalg ved «allmannavegen». Det var husmennene som mest dreiv på med dette. I følge skoskatten 1711 er Halvor og konen Anne postfolk som har rett til å skjenke brennevin. Hval fungerte nå som et gjestgiversted.

Friske hester og brennevin

Skyss-skaffervirksomheten hadde gått tilbake til Mo. Her drev Halvors bror Even Kristoffersen Mo. Det kan jo se ut som Halvor beholdt de jobbene som gav mest penger i kassa, mens Even tok over jobben som var mest slitsom. Halvor døde velstående (skifte 1743), mens Even tenkte mer langsiktig. Mo ble skyss-skaffergard på Frogner i nesten 150 år.

Da Even døde i 1727 ble enka attgift med Hagen Jakobsen Børke. Det ble Hagen som overtok skyss-skaffervirksomheten. På denne tiden økte nok trafikken betydelig. I 1740 blir Hagen omtalt som gjestgiver og skyss-skaffer. Det er tydelig at nå gir virksomheten penger i kassa, for i stedet å slippe med halv skatt som Even gjorde på 1600-tallet, blir nå denne virksomheten skattlagt. Skifte etter Hagen Jakobsen Mo i 1753 viser at dette er et rikholdig skifte. (Skifte er trykket i Norske bygder, Romerike 2, side 105.)

Hagen Mo blir etterfulgt av en ny Even født 1730 (en sønnesønn av den forrige Even Mo), og den tredje Even som drev med skyss-skafferjobben på Mo. I 1789 får vi en oversikt over hvor mye gjestgivervirksomheten betyr. Even Kristoffersen betaler 5 rdl. i skatt for inntekten i garden og 1 rdl. i skatt for gjestgivervirksomheten.

Bonden på den andre Mo-garden har også forlengst startet med det samme (fra ca. 1750). I 1789 heter han Paul Olsen Mo. Han betaler 3 rdl. for inntekten av garden og 1 rdl. i skatt for gjestgivervirksomheten. Som gjestgiverier var nå begge Mo-gardene likeverdige. Paul

Olsen Mo var en velstående mann. Skifte i 1797 etter Paul Mo viser at boet hadde en inntekt på 947 rdl. med hele 398 rdl. i løsøre. Naboen Even Kristoffersen Mo var ikke så velstående. Skifte i boet etter ham i 1794 viste at boet hadde en inntekt på 253 rdl. netto.

Fra leilendinger til selveiere

Utover 1800-tallet ble gjestgivervirksomheten svært varierende. Han som dreiv lengst var Even Mos svigersønn Ole Finnsen Leirud, som også overtok bruken av den ene Mo-garden. På den andre Mo-garden var det Pauls svigersønner som i tur og orden overtok gjestgivervirksomheten, men med vekslende hell.

Alle bøndene på Mo var leilendinger. I hele denne perioden hadde Mo vært kirkegods. I virkeligheten hadde bøndene et stort sjølstyre på sine gardar. Først i 1843 kjøpte Ole Finnsen sin egen gard. Da var han nærmere 80 år, og hadde vel tenkt å selge garden til sin sønn Lars Olsen. Da Ole var død i 1852, solgte sønnen Lars hele garden og flyttet fra bygda.

Gjestgivervirksomheten på Mo hadde i mellomtiden gått meget tilbake. En av hovedgrunnene var at Trondheimsveien i 1808 ble lagt om, og gikk nå over Berger. I 1811 ble det gitt en Kongelig bevilling til et skjenkested på Haug under garden Sorknes i Sørums. Stedets ny eier var gjestgiver Peder Andersen fra Skreia på Toten. Han kalte stedet for Minde, og gikk ofte under navnet Peder Minde. Han var gift med enke Marthe Hansdatter fra Christiania. Fra et tidligere ekteskap hadde hun sønnen Jens Hansen.

Minde-Haug tok nå over mye av trafikken langs Trondheimsveien. Haug omtales i 1830-åra som skyss-stasjon på veien mellom Skedsmo og Kløfta. Peder og Marthe drev gjestgiveriet sammen til Peders død i 1832, deretter står Marthe aleine som gjestgiver. Familien økte nok sin velstand, for de kjøpte opp flere gardar i Sørums. De kjøpte gardene Vest-Bingen og Lunder i Sørums. Siden kjøpte sønnen

Jens Hansen Minde gardene Størsrud og Sorknes i Sørums. Han eide også en stund en part av Enger i Skedsmo. Driften av Minde-Haug så ut til å gå bra til 1854, da jernbanen kom til Frogner. Da døde gjestgivervirksomheten mer eller mindre ut.

For å illustrere virksomheten kan en studere brennevinsavgiften i 1838 på de fire privilegerte gjestgiveriene i Sørums. På toppen finner vi «herberginne» Marthe Hansen, Haug: 600 pottar med en avgift på 20 spd. Nr. to er Ole Olsen Mo: 350 pottar med en avgift på 11 spd. 3 mark. Nr. tre er Ole Finnsen Mo: 250 pottar med en avgift på 8 spd. 2 mark. Eneste gjestgiver i sognet er nr. fire: Hans Olsen Nordli: 200 pottar med en avgift på 6 spd. 3 mark. Om mengden av antall pottar gir et riktig bilde av alkoholkonsumet i 1838 skal være uvisst, men en pott er ca. en liter.

Modernisering av skyssvirksomheten

I 1845 ble skyss-stasjonen flyttet tilbake til Mo. Dette ble avgjort etter et vedtak i kommunestyret i Sørums. Bøndene på Mo

hadde ønsket å beholde skyss-ordningen på Mo, og hadde hevdet at det var gammel tradisjon at dette lå til denne garden.

Men skyssvirksomheten på Mo ble etter et par år nedlagt og overført til Nordre Frogner. Bonden på Nordre Frogner mente han tjente for lite på denne virksomheten, og i 1854 overlot han jobben til naboen. Gunerius Olsen på Søndre Frogner. Gunerius drev også med land-handel. Han hadde tjent en del penger på anleggsvirksomheten ved jernbanen.

Men i 1885 ble igjen skyss-stasjonen skilt fra landhandleriet. Nå var det naboen Anders Dagfinnsen på Hvals-ødegarden som overtok som stasjons-holder. Skyss-stasjonen ble knytta til denne garden til 1920-åra, da Ole Hertzberg Bjerke bodde på denne garden. Han er stifteren av Bjerkes rutebilselskap, og mannen i Sørums som overførte skyssvirksomheten fra hestekraft til motorisert kraft. Bjerkes rutebilfirma ble seinere fusjonert med Romerikes bilruter. Det går altså en rød tråd helt fra Even skyss-skaffer på Mo fram til dagens rutebiler på Romerike

P. O. Asak

Fra Skytilen nr. 4/95

Frivillige til bygdebokarbeid

De mange frivillige som har skrevet av kirkebøkene for Sørums har skapt et nytt problem: Nå ligger det hundrevis av pent og prydelig skrevne skjemaer som venter på dataregistrering. Har du selv eller kjenner du noen som har litt ledig kapasitet og erfaring med skrivemaskintastatur, ber vi derfor om at du melder fra til bygdebok-redaktør Jan Erik Horgen tlf. 63 90 91 31 eller koordinatoren for det frivillige arbeidet med bygdeboka, Morten Moen, tlf. 63 82 46 54. Det kreves ikke kjennskap til slektsgransking eller gotisk skrift.

Gårdshistorie inntil 1647

I et arkivskap på biblioteket i Sørumsand ligger det et manuskript med denne overskriften. Det er skrevet av den senere professor i historie, Andreas Holmsen. På

omslaget står det "TIL BIND III". Et usignert brev til "Hr. cand. filol. Andreas Holmsen, Oslo" er med blyant datert "juli 44". Dette er to år etter at første bind av bygdebok for Sørums var utgitt, og optimismen stor med tanke på en snarlig utgivelse av bind to og tre, det siste med gards- og slektshistorien.

Fordi vi nå står foran realisering av bygdebokprosjektet, vil vi gjerne trykke Andreas Holmsens manuskript her i Artikler fra Blaker og Sørums historielag. Og vi velger den rekkefølgen som Holmsen selv valgte, nemlig etter stigende matrikelnummer. Denne gang er vi kommet fram til gardsnummer 26, 27, 28, 29, 30 og 31.

Tokerud

Gården er nevnt i gammelnorsk kilde, men var vel neppe mer enn en liten halvgård dengang. Blev liggende øde etter Manndauen og kom først inn i matriklen som bebodd gård kort før 1616. Skylda var da likesom i underbrukstiden (1575) 3 høns, men den blev før 1647 satt op til 5 lpd tunge.

Eierforhold

1 ½ øyresbol i "Tokorud" lå til Sørums prestebol i 1393. Det kan kanskje ha vært hele skylda dengang, og i så fall er det ikke noe i veien for at gården kan være gitt til kirken av en godseier. Men var skylda større og de 1 ½ øyresbol følgelig bare en mindre part, kan presten like godt ha fått sin eiendom fra en nbonde. I nyere tid er det iallfall ikke spor etter andre eiere enn Sørumspresten, og Tokerud fikk da samme skjebne som de andre gårdene i strøket her.

Vi er dermed ferdig med en rekke på hele 8 matrikelgårder, som all uten undtagelse og i sin helhet lå til Sørums prestebol i nyere tid. Disse gårdene dekker et sammenhengende område, hvor Sørumspresten i gammelnorsk tid tok frem sin Rødebok, kunde han nok finne hjemmel for at hele grunnen her burde høre ham til. Det er iallfall all grunn til å tro at eiendomsforholdene i dette strøket blev litt

endret - litt "ensrettet" - som følge av at alle gårdene her blev liggende øde efter den store manndauen.

Skulerud

Var 1577 en halvgård med vanlig vissøretakst, og skylda var da og senere ikke mer enn 12 lpd tunge, så det er ingen grunn til å tro at det var mer enn 1 passelig stor halvgård her i gammelnorsk tid.

Eierforhold

1575 eide Sørums hovedkirke 6 lpd tunge i gården, som den må ha fått etter 1390-årene, siden gården ikke er nevnt under denne kirken i RB. Det blir ikke sagt at kirken rådde over bygsla i 1575, men 1616 var det så, og resten av gården var dabare "løs landskyld". Denne resten, som i gammelnorsk tid vel var like stor som kirkens del, var etter kongsjordeboka 1616 bondegods, og i bondejordeboka 1615 finner vi allfall 5 lpd i S. under Engebret Haugli i Skedsmo. Samme eier i 1624, men 1647 er det bare nevnt som "bondegods". Bygseiparten fulgte med kirken, da den blev solgt i 1700-årene.

Blakersund

Er nevnt i gammelnorske kilder og var sikkert som sundsted bebodd også i senmiddelalderen, men mangler i skattelister og matrikler helt frem til 1680-årene, da den formodentlig blev matrikulert etter påbud i skattebrev fra 1682 av. Det var vanlig at sundgårder var skattefrie, og de passet heller ikke inn i den gamle gårdklasseordningen.

Eierforhold

Eierne av Sundet var i nyere tid Sørums kirke, som eide 6 lpd tunge og hadde bygsel over gården, og Aurskog prestebol, som også hadde 6 lpd, men uten bygsel. Fra gammelnorsk tid er bare opplyst at kirken på Imshaug eide 2 øyresbol i 1393 - det er trolig opprinnelsen til Sørums kirkes

part. Som kirkegods fulgte eiendommen Sørums kirke ved salget i 1700-årene.

Imshaug

Var 1 fullgård med vanlig vissøresats i 1577, så det har sannsynligvis bare vært 1 gård her i gammelnorsk tid også. Men den var i så fall stor, for Imshaug var dengang på minst 6 markebol (48 øyresbol). I nyere tid var skylda 2 skp. tunge. Vi ser også av RB at I-folka må ha eid jordegods rundt om.

Eierforhold

Efter denne gården hadde et kannikgods i Hallvardskirken navnet Imishaugs prebende. Imshaug stod først i jordeboka for denne godssamlingen med en skyld på 6 markebol. Det er rimelig å tro at dette var hele skylda, for den kirken som stod på Imshaug i gammelnorsk tid, eide ikke noe i gården. Og da Sørumspresten i 1300-årene fikk en jordegodsgave for sjelefredelsen til Styrxx på Imshaug, var det en part av en Nannestadgård det gjaldt, ikke noe av I. selv. Den må da efter alt å dømme tidlig ha kommet under en større godseier, som gav den i sin helhet til kirken.

Det svære landskyldfallet som fulgte efter Manndauen, førte til slutt til at en så liten godssamling som Imshaug prebende ikke lenger kunde underholde noen kannik, og den blev derfor slått sammen med en rekke andre små prebender til en svær godssamling som blev kalt "Portio choralium" (dvs. korguttenes "porsjon"), og den blev iallfall efter reformasjonen delt mellem medlemmene av domkapitlet i byen. Imshaug falt på selve biskopens part, og den fortsatte å være bispegods så lenge dette embedet hadde sitt gamle benefiserte gods.

Børgen

Her var det to fullgårder i 1577 og da sikkert minst like mange i gammelnorsk tid. Begge hadde vanlig vissøretakst, så det ser ikke ut til at noen andre gårder var lagt

til som underbruk. De to gårdsnummerne holdt sig like til matriklen av 1836 slo dem sammen til ett, fordi de hadde samme eier. Men skylda, som tidligere i nyere tid hadde vært 1 v ½ skpd tunge på hver gård, blev i annen halvpart av 1600-årene satt ned til 1 skpd 2 ½ lpd av hver, og begge gårdene blev samtidig flyttet ned i halvgårdsklassen.

Eierforhold

Første gård. Hørte efter de eldste opplysninger (Oc 59) til "Portio choralium" (se Imshaug), og må da hakommet under et av de mindre altrene i Hallvardskirken i senmiddelalderen. Efter reformasjonen blev det med andre gårder av samme godssamling lagt under kantoren i Oslo og fikk dermed samme skjebne som Vølneberg (se der). Var likesom den en tid med i Linderudgodset.

Annen gård. Hørte tidlig i nyere tid til Oslo Hospital, men finnes ikke under noen av de godssamlinger i Rødeboka som siden skulde bli slått sammen til dette hospitalgodset, så den må være kommet under en av dem efter 1390-årene. Likesom første gård blev den i sin helhet gitt til en kirkelig institusjon, så vidt vi kan se, og det er derfor sannsynlig at begge gårder først var kommet under en verdslig godseier. Som hospitalsgods fikk denne gården senere i nyere tid samme skjebne som gr.nr. 5, Nygård (Flaen).

Vald

Var i 1577 fullgård med vanlig vissøresats, så det er mest rimelig at det bare var 1 gård her i gammelnorsk tid også. Men den må riktignok ha vært temmelig stor, for Vald skyldte første gang vi møter den i nyere tid, 2 ½ skpd tunge - altså mer enn Imshaug, som i gammelnorsk tid var på hele 6 markebol.

Eierforhold

Gården er nevnt som Gyrvilsgods i den fullstendige kongsjordeboka fra 1616 og må da være gammelt Sudreimgods, selv om den ikke er med i den gjenpart vi

kjenner av Gyrvil Fadersdatters skjøte til Christian IV. Gården ligger jo også nær ved Sudreim, så det kan være grunn til å tro at den hører til de eldre bestanddelene av dette godset. Et indirekte vidnesbyrd om at den tidlig blev godseiendom, er at kirken ikke eide noen småparter i den - npe som gjerne blev tilfellet med de gårder bøndene satt som eiere av langt ut gjennom kristen middelalder. - Efter skjøtet til konge 1599 var Vald krongods tril 1649, da hele Sudreimgodset blev overdradd til Hannibal Sehested (jfr. gr.nr. 5).

Andreas Holmsen

Klemetsrud på Hønsi gård

I forrige utgave av Artikler etterlyste vi Klemetsrud gård på Frogner. Allerede på Åpen gård-arrangementet på Mork, før Artikler nr. 3 – 2000 var sendt ut til medlemmene kunne Kristian Lieungh fortelle at det sikkert måtte dreie seg om Klemetsrud-familien på Hønsi.

En telefon til Guri Klemetsrud bekreftet mistanken. Hun er nå 82 år gammel, men husker godt at det i onnene under krigen kunne være mange rundt matbordet på Hønsi. Gården kunne ha opptil 30 mål med poteter, og med datidens innhøstingsmetoder var potetopptakinga svært arbeidskrevende.

Det var Edvard og Fredrikke Klemetsrud som drev Hønsi gård under krigen. Guri kom fra Skjeberg og ble gift med sønnen Reidar Klemetsrud, og ble gardkjærring på Hønsi. I dag er det sønnen Ragnar som har tatt over.

Vi skal forsøke å overbringe denne informasjonen til USA.

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida **Del 11: Pliktarbeid**

Fra gammelt av hadde de største gårdene i bygda sin strekning av hovedveien å holde med grus og pukkestein. Slik var det også i Frogner, og hjemme hadde vi strekningen fra meieriet og opp til veikrysset ved bedehuset. Veien het den gang noe så høytidelig

som «Den Fredrikshaldske Hovedvei», senere bare Haldenveien.

I veiskillet ved Frogner stod det en solid jernstang med to store jernplater øverst som pekte i hver sin retning. På den platen som pekte mot jernbaneundergangen stod det med hvit, sirlig skrift: «Til Fredrikshald». På den andre platen, som pekte nordover, stod det med samme slags skrift «Til Trondhjem». Veiviseren var både enkel og grei, og jeg skulle gjerne vite hvor den er blitt av.

Vedlikeholdsplikt av vei

Hver gård hadde som nevnt ansvaret for å holde i stand hver sin veistrekning, eller rode som det het. Hver vinter ble de pålagt å kjøre fram et bestemt antall hektoliter grus og pukkstein. Dette skulle legges opp på bestemte plasser eller tomter langs veistrekningen, som ble kalt grustomter. Denne grusen og pukksteinen skulle så kjøres ut om våren og spres ut når veien var bløt i teleløsningen. Denne plikten til vedlikehold av veier opphørte litt ut i 1920-årene.

Den siste våren vi hadde denne plikten hjemme, var jeg med en gårdsgutt som brukte hest og kjerre til kjøringen. Jeg tror det må ha vært våren 1922 eller 1923. Jeg husker at jeg gikk med og så på at han kjørte ut grus og pukkstein på veien fra jernbanebrua og oppover Frognerhagan eller bedehushagan, som vi kalte strekningen. Det som er helt sikkert, er at det var siste våren som denne plikten hvilte på gården. Etter den tid overtok Akershus Fylkes Vegvesen alt arbeid og vedlikehold av fylkesveiene. Men de som ville, kunne ta på seg kjøring av grus og pukkstein som før og legge på tomtene langs veien.

Snømåking om vinteren

De gårdene som hadde veirode, hadde også plikt til å holde veiene farbare om vinteren. Det vil si at de var pålagt snøplogkjøringen. Hjemme hadde vi denne plikten sammen med Nedre Moe. I min barndom stod det en stor snøplog plassert ved Moeveiskillet. Om sommeren ble det

lagt en stor trelem over den som beskyttelse mot regn og solsteik. Plogen måtte kjøres med minst fire hester, men var det mye tung, kram snø, så hendte det nok at det måtte seks hester til. Det stod også en snøplog i svingen ved Ruud og en ved veiskillet opp mot Myhrer. Når snøværet kom, var det å rykke ut med minst to hester hjemmefra og det samme fra Moe. Vi måtte sørge for skokler, det vil si det hestene skulle spennes i og dra med, hver for oss. Det var Fredrikshaldske hovedvei som skulle brøytes, men for å komme dit bort ble jo også hele strekningen på bygdeveien fra Moe til bedehuset brøytet. Så var det å kjøre ned til Frogner meieri og tilbake igjen forbi bedehuset, ned i Hvalsdalen og videre.

Veien fra krysset derfra gikk ikke slik den gjør i dag. Den fulgte omtrent samme trassé som den gjør nå ned til den nye veien til Sørums, men fortsatte så videre rett fram. Den gikk i en stor bue nedover forbi den leirbakken i Hvalsjordet hvor det ble sloppet en bombe fra et amerikansk fly 18. november 1943. Så krysset den igjen dagens Sørumsvei like ovenfor veiskillet til Tangerud. Videre ned til Jeksla, hvor den krysset denne i en venstresving 30 - 40 meter nedenfor der veien går i dag.

Brua over Jeksla var av jern og var ganske kort. Den hadde liggende rekkverk av rør, og på den ene siden var det festet en støpt jernplate hvor det stod «Hval bro». Derfra svingte veien videre opp Yssibakken, som var svært bratt og tung. Et stykke opp i bakken, på det bratteste, fortsatte veien i en skarp sving til høyre rundt en uoversiktlig leirbakke. Derfra gikk den ganske rett videre, litt til høyre for veien i dag, men litt brattere. Så kom den opp i enden av Yssiletta omtrent der den nye veien kommer opp i dag. Som alle vil forstå, er den nye veistrekningen i dag totalt forandret og mye bedre.

Yssigården overtok ansvaret for den neste strekning av veien der vårt ansvar sluttet. Siste gang snøplogen ble kjørt på denne måten må ha vært vinteren

1924. Jeg sprang etter ploget og husker spesielt at vi kjørte nedover mot Hvalsdalen. Selv om jeg var 7 ½ år den gang, husker jeg ikke annet fra turen enn at Alf Moe var med og kjørte. Siden overtok fylket snøplogkjøringen med bil, slik de også hadde overtatt annet ved-likehold av veien.

Jegerhesten Odin

I mange år var far pålagt å holde tjenestehest, eller jegerhest, som vi sa. Den skulle være på Gardermoen et bestemt antall uker hver sommer. Dette var jo en belastning for alle som hadde denne plikten, for det var om sommeren det var mest bruk for hestene på gårdene. Derfor måtte vi faktisk ha en ekstra hest på grunn av den tjenesten.

Tjenestehesten måtte være feilfri og ha en viss minimumsstørrelse. I mange år hadde vi en stor rødbrun snill hest som het Odin som militærhest. Han var sikkert inspirert av hornmusikken i leiren, for når han hørte musikk, reiste han på hodet og lot til å like det. Jeg husker ikke sikkert siste året han var ute, men det måtte være i slutten av 1920-årene.

Odin var en enestående bra hest på alle måter. Han var klok, rolig, sterk og pålitelig, og kunne også være litt lur. Etter et langt og strevsomt liv ble han etter hvert for gammel og fikk vonde ben. Vi var alle veldig glade i Odin, og det var en tung ettermiddag en grå dag i november 1934, da dyrebilen fra Fellesslakteriet kom for å hente ham. Det var nok ikke fritt for at det falt noen tårer da. Han hadde vært en enestående god og trofast venn som aldri sviktet, og som hadde vært til uvurderlig nytte.

Da krigen ute i Europa begynte i 1939, ble det en viss militær usikkerhet her i landet også, og det ble igjen aktuelt med tjenestehester. Vinteren 1940 hadde vi ute en jegerhest som het Trøym, men han var ikke på Gardermoen da. Så vidt jeg kan huske ble han levert i Oslo. Etter 9. april, da krigen kom til Norge, visste vi ikke hvor han var, og hørte ikke noe om det før langt ut i mai. Vi hadde i grunnen mistet

håpet om å få se hesten igjen i det hele tatt, men en dag ut i mai kom det beskjed fra Oslo om at hesten måtte hentes på Akershus Festning snarest mulig. Den hadde, hel-digvis hadde jeg nær sagt, hatt en smittsom halsesyke, så tyskerne hadde ikke villet ha noe med den å gjøre. De var redde for smitte på sine egne hester, og på den måten fikk vi Trøym tilbake. Uten at den hadde fått halsbetennelse, hadde vi vel kanskje aldri sett den mer. Siden den gang har det aldri vært spørsmål om å stille tjenestehest.

Kristian Lieungh

Kjenn din bygd-turen 2000

32 deltakere, hvorav flere har deltatt på Kjenn-din-bygd-turer tidligere, mønstret på bussen på Sørumsand lørdag 9. september. Leif Mathisen var som vanlig kjentmann, og turen startet også tradisjonelt med å gjøre gjennom Sørumsand, over Lystadmoen og til Blaker på Kompveien. Slora mølle, Haugtun skole og Rånåsfoss ble besøkt før vi svingte opp fra Lørenfallet og til Vølneberg gamle skole, hvor Kjell Huseby og Trygve Sæther ventet med kaffe og kringle.

Den største overraskelsen på turen kom da vi etter pausen svingte av hovedveien og inn til det nye industrifeltet i Ausen-fjellet. Det var heller ikke mange av passasjerene som tidligere hadde besøkt Norges største transformatorstasjon drevet av Statkraft. Frogner er i det hele tatt det området i kommunen vår med størst press når det gjelder arealer til utbygging på grunn av Gardermo-utbyggingen.

Svein Sandnes

Kurstilbud i slektsgransking

Fra tid til annen får vi i historielaget spørsmål om det finnes kurstilbud i slektsgransking. Nå kan vi glede våre medlemmer med et slikt tilbud. Fet historielag arrangerer nemlig kurs i slektsgransking over 9 kvelder i oktober, og medlemmer i Blaker og Sørum historielag er invitert.

Kurset holdes i den såkalte "musebrakka" ved Fet rådhus mandager og onsdager 18.30 – 21.00, første gang mandag 2. oktober. Kurset koster 200 kroner, og avsluttes med et besøk på Riksarkivet. Kursleder er Dag Hofsødegård, og du kan melde deg på kurset ved å ringe ham direkte på telefon 63 88 48 06 (privat) eller 63 80 84 23 (jobb). Dersom du er interessert i et kurs i slektsgransking, men ikke klarer å få med deg dette, ber vi deg ta kontakt med oss i historielaget. Kanskje kan det bli aktuelt å arrangere et eget kurs i Sørums dersom interessen er stor nok.

Et Sørums bygdemuseum?

Kulturutvalget i Sørums nedsatte på sitt møte 22. august et utvalg til å utarbeide en overordnet plan for et samlet Sørums Bygdemuseum. De tre som har fått dette viktige oppdraget er Berit Kjeldseth Arntzen (Ap), Odd Sars-Olsen (H) og Harald Stokstad (Sp). Utvalget skal utarbeide inntil tre alternative forslag til organisering, omfang, lokalisering og driftsformer for et Sørums bygdemuseum, og har fått kort tid å områ seg på: En prinsipiell innstilling skal foreligge innen 31. desember 2000, og utvalget skal også komme med forslag til videre framdrift etter 1. januar 2001.

Blaker og Sørums historielag har foreslått at en med utgangspunkt i de tre eiendommene Slora mølle, Valstad Café og Vølneberg gamle skole bør etablere en stiftelse som overtar eiendomsretten til disse og eventuelle andre bevaringsverdige bygninger og gjenstander.

Kulturminnedag med Tertitten til Skansen

"Mange deltok, men de færreste var klar over det," skrev Aftenposten om Den internasjonale Kulturminnedagen 10. september. Det var nok også situasjonen

Tilfeldighetene har villet at jeg har fått i ansvar å ta vare på et småbruk i Sørums.

for de rundt 100 menneskene som hadde funnet veien til Blaker Skanse denne søndagen. De fleste kom med Tertitten fra Sørumsand, og ble befordret videre til Skansen enten med veteranbuss eller med hest og vogn.

Opprinnelig var aktivitetene på kulturminnedagen i Sørums tenkt begrenset til Tertitten, men Rita Nyborg i Blaker Skanses Venner ville det annerledes. Hun ble raskt enig med museumsbestyrer Linda May Myklebust om at Skansen var det rette sted for markering av Kulturminnedagen. Hit kom også Grende husflidslag med salg av produkter og demonstrasjon av gamle håndarbeidsteknikker, hit kom Stomperudlaget med sin tradisjonsmusikk, historielaget solgte boka om okkupasjonen i Sørums, Blaker bondekvinne lag stekte svele og Blaker Skanses Venner bød på kaffe og kaker.

Når så værgudene sørget for et gnistrende klart og fint høstvær fra blå himmel, kunne en ikke bedre ha det enn på Skansen. Torbjørn Eid og Rune Brakestad viste rundt på festningen og Odd Sars-Olsen fra historielaget holdt foredrag om kommunikasjon gjennom tidene. Kommunikasjon var nemlig tema for årets kulturminnedag.

Det var i år tiende gang Europarådets Kulturminnevernkomité hadde tatt initiativ til en felles europeisk kulturminnedag. I Norge ivaretas tradisjonen av en Nasjonalkomité, som blant annet innbefatter representanter fra Riksantikvaren, Statens kulturminneråd og Kulturvernets Fellesorganisasjon. I følge denne komitéen, er formålet med dagen "å skape forståelse for kulturminner og kulturmiljøer. Gjennom ulike arrangementer over hele landet skal vi vise fram våre mange kulturskatter".

Lederens spalte

Familien har hatt tilknytning til stedet i 200 år. Det er lenge i Norge. Og vi har fått familienavnet vårt fra garden. Det er ikke noe å leve av. Det finnes nesten ikke dyrk-

bar jord på de 25 målene som er tilbake etter at oppdemming, jernbane, veier og tomtosalg har forsynt seg.

Det er lenge siden det har vært husdyr på garden. Blakken har fått av seg seletøyet for siste gang for mer enn femti år siden. Stallen er revet. Men fjøset som ble bygget ved forrige århundreskifte, står med tre tomme båser. Selv husker jeg så vidt grisene i grisebingen og de store kroppene som etter at de var slaktet hang fra en staur mellom to bjerketrær på tunet.

Denne gang er det fjøset det dreier seg om. Forrige gang for ca. ti år siden var det vognskjulet. Noen takstein hadde sviktet. Fuktigheten hadde fått grepet på treverket. I begrenset grad på bærende elementer, heldigvis, men likevel nok til at den hvite muggsoppen begynte å bre seg.

Valget er da enkelt: Enten lar du råten ta overhånd og river ned hele det gamle rasket, eller så tar du kampen opp, fjerner alle råtne planker og legger nytt tak. Jeg valgte det siste både for vognskjulet og fjøset. Umiddelbart tørket fuktigheten opp. Soppen forsvant og fjøset var inntil videre reddet fra videre forfall.

Midt i denne prosessen søkte jeg organisasjonen Norsk Kulturarv om støtte til kjøp av materialer til fjøstaket, og fikk innvilget 5000 kroner. Siden jeg ikke driver garden som næring, og derfor heller ikke kan trekke vedlikeholdet fra på selv-angivelsen, var dette et kjærkomment tilskudd. Derfor en takk til Christian Sulheim, som nå søker etter ny daglig leder til organisasjonen Norsk Kulturarv. Det er et nyttig praktisk arbeid dere driver som gir ringvirkninger også i Sørums!

Svein Sandnes

Kulturdugnad 2001 får støtte

Økonomiutvalget i Sørums kommune har bevilget 100.000 kroner i støtte til arrangørene av Kulturdugnad 2000 til å lage et tilsvarende arrangement neste år, og gir dessuten en underskuddsgaranti på ytterligere 100.000 kroner.

Strategiske mål for kulturseksjonen i Sørums kommune

I forbindelse med utarbeiding av nye økonomiplaner i Sørums har den enkelte seksjon utarbeidet sine strategiske mål. For Kulturseksjonen er de som følger:

- Ha videreutviklet samarbeid med naturlige samarbeidspartnere, som lag, foreninger og andre seksjoner.
- I stor utstrekning ha arbeidet for og med barn og unge.
- Ha opprettholdt og videreutviklet eksisterende tilbud innenfor kulturseksjonen, dette gjelder i stor grad også biblioteket.
- Ha implementert nettverkskonsulentenes tverrfaglige arbeide med barn, unge og deres foreldre som et ledd i kulturseksjonens forebyggende arbeid

Vi i historielaget ser fram til et enda tettere samarbeid med kulturseksjonen i kommunen. Særlig har vi forventninger til at den nettverkskonsulenten som er tilsatt vil få betydning for å utvikle lokalhistorisk stoff i grunnskolen.

Artikler fra Blaker og Sørums historielag redigeres av Svein Sandnes.

Returadresse: Svein Sandnes

Postboks 62, 1927 RÅNÅSFOSS

B